

Comitatus Sopronien[is]).⁵⁴ Míg vármegyei esküdti tevékenysége további kutatásokat igényel, ura birtokain annak érdekében tett szolgálatairól bőven lehet az előzőekhez hasonló példákat hozni. Pl. 1639-ben Nádasdy a sertéstized személyválogatás (és jogi statusra való tekintet) nélküli beszédésével bírta meg a felsővidéki jószágához tartozó nemesi és nem nemesi falvakban.⁵⁵ 1641-ben Adorján (Adorian) András számtartót magáéhoz véve — hasonló szigorral — a gabonadézsmá beszédését kellett megtennie.⁵⁶ (Jelenleg nem ismert arra vonatkozó adat, hogy Bezerédy 1639–1641 során Nádasdy birtokigazgatásában is hivatalt töltött volna be.)

Bezerédy György nem csak Sopronban, hanem a szomszédos Vas közgyűlésein is képviselte dominus-át. Személyének fontosságát az információ áramlás oldaláról is jelzi az alábbi, 1643 júliusában megtörtént eset: Mankóbüki Horváth Ferenc Vas vármegye jegyzője Csepregről érkező szolgájától tudta meg, hogy Bezerédy másnap Nádasdy Ferenc főispán meghagyásából Szombathelyre, a gyűlésbe igyekezik. A jegyző e hírből értesült arról, hogy a vezető familiáris Meszlienben szeretne vele találkozni, kérve: ott várják be egymást. Bezerédyhez írt válaszában egyszerre informálódott és pontosítani próbált Horváth, jelezve, ő nem tudott mostani gyűlésről: „... hanem az jövőendő czötörtökre tartottam hoga megh leszen...”, azért arra kéri Bezerédyt, ha mégis a hű familiáris hírei lennének pontosak, akkor értesítse őt azonnal a levelet vivő szolga útján.⁵⁷ E téren feladatai szinte folyamatosak: pl. 1649. december végén a Vas vármegye főispáni hivatalát (is) viselő Nádasdy Ferenc őt képviselő főember szolgákként, Bezerédyt és Hollósy Gáspárt küldte a törvényhatóság közgyűlésére,⁵⁸ miként 1651 december 4-i szombathelyi közgyűlésében is Bezerédy képviselte Nádasdyt.⁵⁹

A Sopron vármegyei képviselet a feladatkör immáron egy-két tartalmi összetevőjére is rámutat. 1649 januárjában ura felszólította: a képviselete során különösen figyeljen arra, hogy Nádasdy — itt nem részletezett — dolgaiban milyen utasítást adtak a törvényhatóság követeinek, azaz miképpen képviseli az ügyeket a törvényhatóság, továbbá a vallási kérdésekben pedig nyerjen a törvényhatóságtól bizonyáglevelet arról, hogy Nádasdy ellen a vármegyei hatóság előtt eddig semmilyen panasz nem merült fel. (Nem feledkezhetünk meg arról, hogy Nádasdy Ferenc

54 SL Svmlt, Acta Congregationalia, I. d. Karoll István Bezerédy Györgynek, Keresztúr, 1638. november 1.

55 Uo. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Keresztúr, 1639.

56 Uo. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, Keresztúr, 1641. augusztus 10.

57 Uo. Horváth Ferenc Bezerédy Györgynek, Mankóbük, 1643. július

58 MOL P 1314 Batthyány cs. lt. Missiles, Nr. 32.188. Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Keresztúr, 1649. december 24.

59 VaML IV. A. 1. a. Vas vármegye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyvci 2. kötet, 372. p.

1643. évi felekezetváltásával személyében Sopron vármegye egyik legdinamikusabban rekatolizáló földesurát tudhatjuk.) Egy másik testimonialis-t pedig arról szerezzen be, hogy Nádasdy katonái a beszállások során sehol sem hatalmaskodtak. Amen nyíben pedig bármi panasz merülne fel az ő személye ellen, úgy Bezerédy „discretio”-jára van bízva annak a lecsillapítása.⁶⁰

A felekezetváltás konfliktusait azért is érdemes hangsúlyozni, mert több jel mutat arra, hogy az 1640-es évek derekán, Récsey Bálint volt Sopron vármegyei alispán fiával, az evangélikus hitről katolikusra tért Récsey Györggyel — Nádasdy birtokainak prefektusával — együtt a Nádasdy uradalmak jobbágyságának rekatolizációjában is tevékenykedett. 1646 késő őszen lövői, peresztegi, hidegségi, hegykői, homoki jobbágyok katolikus hitre térítésén fáradoztak, továbbá hasonló célből a meg nem nevezett településekről származó rábaközieket [Fertő]Szentmiklóson gyülekeztették.⁶¹ Ugyanakkor későbbi adatok arra mutatnak, hogy Bezerédy saját birtokain felekezeti tekintetben türelmes földesúr lehetett. 1660-ban dominus-a azért róttá meg, mert amikor [Fertő]Szentmiklóson a katolikus többség a templomot magának követelte, Bezerédy jobbággyai — több ott lakó nemessel együtt — a híveket gyalázva ellenállást tanúsítottak.⁶²

Ura képviselőében Bezerédy területi kompetenciája folyamatosan növekedett. 1651. májusában Zala vármegye Körmend mezővárosban megtartott közgyűlésében képviselte Nádasdyt,⁶³ miképpen a június végi közgyűlésben Angyal Györggyel és Szegedy Ferencel egyetemben látta el ezt a feladatot.⁶⁴ Ez alkalommal dominus-a érdekében ellentmondott Taba György Szilvágyot érintő, illetve gr. Keglevich Péter és Bessenyei István özvegye Szentgyörgyre vonatkozó tiltásainak.⁶⁵ Természetes, Nádasdyt — úgy itt, mint a többi törvényhatóság fórumain — nem csak Bezerédy képviselte. Pl. 1652 júliusában Körbey (Görbei) György és Vasdinnyey Sándor látta el e tiszteket,⁶⁶ de Bezerédy nevével a későbbiekben is találkozhatunk.

60 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VIII. No. 10. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Keresztúr, 1649. január 18.

61 Uo., VIII. No. 9., Récsey György Bezerédy Györgynek, Csepreg, 1646. november 10. vö.: *Payr*, 1924. 94–100. p.

62 Uo., VII. No. 28. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Keresztúr, 1660. március 16.

63 *Turbuly*, 1996. Nr. 1589. (1651. május 8., Körmend).

64 Uo., Nr. 1602. (1651. június 29., Körmend).

65 Uo., Nr. 1616., vö. 1611., 1613., 1614., vö.: 1653.

66 Uo., Nr. 1662. (Körmend, 1652. július 15.) Körbey (avagy Görbei) Györgyöt Nádasdy ugyan-csak jámbor főcember szolgálként nevezi: MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt., 9. cs. VII. No. 8. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, Keresztúr, 1646. március 20.

Így az 1652 augusztus végi törvényszéken ismét Bezerédyt küldte el Nádasdy érdekei képviselőjére.⁶⁷

A Bezerédy zalai tevékenységében főiri érdekképviselő megjelenése és területei legjobban az 1651. évben ragadhatók meg. Nádasdy az év januárjában a Zala vármegye Körmenten sorra kerülő közgyűlésén öt képviselő két hű familiárisának, Bezerédy Györgynek és Körbey Györgynek érdekei képviselőjében 9 pontos instrukciót adott. Az 1–2. pont a törvényhatósági munka feddése volt (rendetlenség tapasztalható a gyűlések meghirdetésében, törvényszékeket ritkán szolgáztatnak, a gyakoribb törvénykezésről hozzanak végzést). Szorosan ehhez kapcsolódott a 3. pont is, amely a tisztségviselők szorgalmasabb munkáját írta elő. A 4–5. pont személyekre lemenően vonatkozott a tisztújításra: a képviselők Lippicz Mártonra és Hagymássyra mindenképpen voksoljanak, de ha a rendek alispánnak Balogh Ferencet akarnák, az ellen mindenképpen tiltakozzanak, mert ő egy hamis okiratokat készítő „profugus” személy. Természetesen konkrét birtokainak védelme sem maradhat el: a 7. pont a lendvai uradalommal kapcsolatos intézkedéseket vette sorba.⁶⁸

Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni a megyei hivatali életről sem. A vezető familiárist Sopron vármegye 1647 novemberi tisztújításán — amikor Vitnyédy Istvánt királyi adószedőnek választották — a törvényhatóság rendjei speciális, általános esküdti hivatalára választották (pro jurato universatis adjungiter).⁶⁹ Valószínű e hivatal szervesen összefüggött azzal, hogy 1648-ban Bezerédy György, Vitnyédy István vármegyei adószedő mellé rendelt esküdtként a törvényhatóság királyi adóösszeírását készítette el.⁷⁰ Nem kizárható, hogy e téren folytatott eredményes tevékenysége hozta a hasonló Zala vármegyei megbízatást. Ugyanis Zala rendjei az 1652. március 18-i Sümegen megtartott törvényszéken ismertették Pálffy Pál nádor azon levelét, amelyben április 11-i határidővel Bezerédyt és Cziráky Ádámot

67 *Turbuly*, 1996. Nr. 1712. (Körment, 1653. augusztus 21.)

68 MOL P 57 Bczerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VII. No. 13., Nádasdy Ferenc instrukciója Bezerédy György és Körbey György számára, Keresztúr, 1651. január 30. Az instrukciót jelzet nélkül kiadta: *Nagy Imre*: Nádasdy Ferenc két utasítása (1646 és 1651). In: *Századok*, 5. (1871.) 55–56. p.

69 SL SvmIlt, SvmProt (Másolati könyv) 267. p., Gen. Congr. 1647. november 4. Ez az esküdti hivatal járásoktól függetlenül a vármegye egészére hatáskört biztosított.

70 Fogalmazati példánya: SL SvmIlt, Acta Congregationalia, 1. d., Anno 1648. Regestum portarum iuxta connumerationem earundem, per me Stephanum Wyttniedy dicatorem, et Georgiu[m] Bezeredy adiunctum jur[at]i assessorem, judiccsa[ue] n[obi]limum comit[a]tus Sopronien[sis], factam, conscriptum.

bízta meg a törvényhatóság királyi adóhátralékainak behajtásával.⁷¹ A két vármegye közéletében betöltött jelentős szerepvállalás közben persze Bezerédy különféle familiáris feladatait is ellátta, így 1649 márciusában sürgősséggel halat szállított a pozsonyi országgyűlésen tartózkodó Nádasdynak.⁷²

Szerencsés forrásadottságok miatt az 1653. év kitűnően alkalmas arra, hogy több olyan témakört is megnézzünk, amelyben Bezerédy Sopron vármegyében és annak fórumain ura instrukciói szerint járt el. Az év tavaszán Nádasdy Ferenc közgyűlési követeként ellent mondott Sopron városa azon törekvésének, hogy Nádasdy falakon belüli házát a tanács megvásárolja.⁷³ A Nádasdy familiáris Horváth György neufeldi vámolásról hozott — a levélben nem részletezett — információi Nádasdyt annyira felbosszantották, hogy annak vármegyei vizsgálatának kérvényezésére azonnali utasítást adott kérve, hogy familiárisa a tudósítását Regensburgba (Ratisbona) is küldje utána.⁷⁴ Természetes, hogy ebben az évben is több olyan levelet kapott, amely különösebb tájékoztatás nélkül a szinte azonnali (pl. augusztus 16-án sárvári) Nádasdynál történő megjelenést írta elő.⁷⁵ Speciális helyzetet jelentett a csornai premontrei prépostság ügye. A XVI. század derekán Nádasdy Tamás megszerezte a prépostság főkegyúri jogát, így a családnak meghatározó szerepe volt abban, ki is tölti be a préposti stallumot, amelyet ez időtől immáron nem szerzetesek, hanem komendaként világi papok viseltek. Nádasdy Ferenc is odafigyelt a préposti szék betöltésére. Ahogy híret kapta Simándi csornai prépost halálának, azonnal felszólította Bezerédyt, „... minden halladeknelkül mennyen ki Raba Közbe, es az Czornaj Prepostsaghoz valo joßagott foglallia el az mi ßamunkra.”⁷⁶ Miután Szenttamásy kapta meg a csornai prépostságot, Bezerédy „... látúan commissionkat istallália eõ kmet, az inventarium ßerint, ez idei p[ro]uentusossal is mindeneket kezebe[n] adván...” E javakból Bezerédy se Nádasdy, se bármely tisztviselő számára semmit se különítsen el, „... ha valami nem talaltatnek az inventarium ßerint az tißtviselõkel refundaltassa

71 *Turbuly*, 1996. Nr. 1658. (Sümcg, 1652. március 18., a megbízólevél kelte: Dénesfa, 1652. március 14.)

72 SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Pozsony, 1649. március 21.

73 SL Svmlt, SvmProt fol. 52v., Gen. Congr. Nemeskér, 1653. május 5.

74 SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, Bécs, 1653. június 2.

75 Uo., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Keresztúr, 1653. augusztus 16. Hasonló tartalmú: uo., uók. Keresztúr, 1653. július 26.

76 Uo., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, Sárvár, 1653. augusztus 2. vö. A Simándinak küldött, de át nem adott pénzcek számadás melletti visszavételéről. Uo., Uók. Szarvkő, 1653. augusztus 31., vö.: uók. Uo. Saibersdorf, 1653. szeptember 19.

Szent Thamasj vramnak.⁷⁷ (De a későbbiekben már nem volt megelégedve a csornai prépost személyével.)⁷⁸ Nádasdy uradalmához tartozó települések nem nemes lakosai ügyeinek, így az uradalmi tisztviselők elleni panaszainak a kivizsgálására is utasította Bezerédyt. Így szeptember során egy homoki jobbágya hegykői tisztviselők (ispán, kulcsár) elleni panaszának a kivizsgálására is megkérte őt.⁷⁹ Nádasdy utasításaiból familiárisainak érdekképviselője, illetve az ő különböző vitás ügyeikben teendő vizsgálatok elrendelése különösen hangsúlyos. Így többször is utasítást hagyott Bezerédy számára, hogy Birhán István [sopron]kövesdi plébános és a településen birtokos Nádasdy ügyvéd, Tolnay (Tholnay) János ellentétében vármegyei törvényszéken ítélet születéséig.⁸⁰ A perek során Nádasdy természetesen védelmet is adott familiárisainak, miként arra Körbey (Keőrbei) damonyai birtokvitája is utal.⁸¹ A Bezerédyhez küldött levelekből kitűnik: familiárisainak a legkülönbözőbb viszonyrendszereibe is beavatkozhatott. Így segített Angyal György kisebbik fiát, Istókot a soproni jezsuita konviktusból — ahonnan ugyanis megszökött — a nagyszombati jezsuita konviktusba áthelyezni. De a hely szűke miatt ezt csak úgy tudta megoldani, ha Bezerédy nagyszombatban tanuló fiát Sopronba, Losy Mihály kanonok gondozására bízva áthozatja, amihez Bezerédy egyetértését „kérte”. Ugyanezen magántermészetűként induló levelében a bánfalvi pálosok Sopron város elleni perben is kérte Bezerédy aktív részvételét, az ügy Sopron vármegye fórumain történő képviselést.⁸² Természetesen nem csak Sopron megyei ügyeket bízott Bezerédyre, Hagymássy levele nyomán a szeptemberben a Zala vármegyei ötvösi határok ügyében kellett intézkednie.⁸³

1655-ben Bezerédy pályáivében nagyon fontos változás következett be. A január 13-i, Lózson megtartott közgyűlésében Mankóbüki Horváth György alispán hi-

77 Uo., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Szentjános, 1653. október 18. Az adott helyzetről: *Horváth Tibor Antal*: A csornai premontrci prépostság commendatorai a XVI–XVII. században. Keszthely, [1942]. Szenttamásyra uo. 15–17. p.

78 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, Saibersdorf, 1658. március 6. Szenttamásy Mátét (1653–1676) a jelenkori rendtörténeti irodalom is a XVI–XVII. század legnagyobb formátumú commendátorának tartja, aki 1655-től újra megindította a hiteleshely működését, 1658-ra újjáépítette az omladozó templomot. *Kovács Imre Endre – Legeza László*: Premontrciek. Bp., 2002. 36. p. (Szerzetesrendek a Kárpát-medencében.)

79 SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Szent János major, 1653. szeptember 28. Becsatolva a Homokon lakó Horvat Márton panaszlevele.

80 Uo., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Saibersdorf, 1657. október 31.

81 Uo., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Saibersdorf, 1653. szeptember 19.

82 Uo., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Saibersdorf, 1653. október 27.

83 Uo., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Saibersdorf, 1653. szeptember 7.

vatalról történő leköszönését követően a törvényhatóság alispánjává választották.⁸⁴ A XVIII. századi hivatali előmeneteleket, a törvényhatósági karriereket tekintve szokatlannak tűnik az, hogy őt szolgabírói, vagy jegyzői hivatalviselés nélkül választották meg az alispáni székbe. Ugyanakkor ez a „dinamikus” hivatali emelkedés cseppet sem egyedi a XVII. században. Elég, ha itt a Nádasdy familiárisok közül a hosszabb esküdség után 1601. május 2-án alispánná választott Vághy György esetére, vagy a Sopron vármegyében nagyon szerény, csupán zálogbirtokkal rendelkező Esterházy familiáris Eörsy Zsigmondra utalok.⁸⁵

Bezerédy alispánságát követően Nádasdy Sopron vármegyei képviselőtét új „főember szolgák” töltötték be, akik közül 1656 során az egyik legfontosabb személyé Falussy Miklós emelkedett.⁸⁶ Mellette többnyire Récsey Györggyel Nádasdy minden javainak praefektusával (praefectus universorum bonorum),⁸⁷ Mankóbüki Horváth György udvari hadnaggyal⁸⁸ és mezőszegedi Szegedy Ferencsel találkozhatunk.⁸⁹ Speciális alkalom lehetett az — Nádasdy arra hivatkozik, hogy a megbízást megelőzően Bezerédy nála járt —, midőn az alispánt és Chernel Mihályt nevezte meg az 1656. június 23-án, Nemeskérett megtartandó közgyűlésbe küldött képviselőinek.⁹⁰ Ugyanakkor hangsúlyozni kell, teljességgel egyedinek nem vehető az, hogy Nádasdyt egy vármegyei hivatalviselő képviselte. Így 1658 elején egy hasonlóképpen egy több generációs Nádasdy familiáris család tagja, Zeke (I.) István szolgabíró volt a főúr egyik legátusa.⁹¹

Bezerédy alispánságát megelőzőn többször ura képviselőtében jelent meg a sárvár-felsővidéki Nádasdy uradalmak úriszékein. Így dominus-át képviselte 1651

84 SL Svmlt, Prot. Fol. 73v (1655. január 13.) Ugyanekkor követnek is választották.

85 Dominkovits, 2002. 45. p., Hiller, 2000. 5–18. p.

86 Pl. Falussy — Hevenessy (Heuenicssi) János hadnaggyal együtt — képviselte Nádasdyt Sopron vármegye 1656. márciusi közgyűlésében. Megbízólevclük: SL Svmlt, Acta Congregationalia, I. d. Nádasdy Ferenc Sopron vármegye rendjeihez, Saibersdorf, 1656. március 17. Meghatalmazottként Falussy neve még a következő meghatalmazásokban is szerepelni fog! Ld. pl. 87–88. sz. lábjegyzeteket. A katafálvi Falussy családra lásd: *Gecsényi Lajos*: Egy köznemesi család a 17. században (A Falussyak). In: Házi Jenő Emlékkönyv. Szerk.: Dominkovits Péter – Turbuly Éva. Sopron, 1993. 237–253. p.

87 SL Svmlt, Acta Congregationalia, I. d. Nádasdy Ferenc Sopron vármegye rendjeihez, Saibersdorf, 1656. május 4., uők, Saibersdorf, 1657. október 11.

88 Uo., Nádasdy Ferenc Sopron vármegye rendjeihez, Szarvkő, 1656. szeptember 10., uők, Saibersdorf, 1657. június 14., uők, Keresztúr, 1657. augusztus 9.

89 Uo., Nádasdy Ferenc Sopron vármegye rendjeihez, Saibersdorf, 1657. március 6.

90 Uo., Nádasdy Ferenc Sopron vármegye rendjeinek, Sárvár, 1656. június 21.

91 Uo., Nádasdy Ferenc Sopron vármegye rendjeihez, Saibersdorf, 1658. február 26.

májusában egy Hegykőn megtartott úriszéken,⁹² miképpen az évben Sárvárrott is részt vett dominus-a büntető–törvénykezésén.⁹³ Személyének súlyát jól illusztrálja az a tény, hogy a szomszédos Vas vármegye egyik leghatalmasabb ura, Batthyány Ádám dunántúli főkapitány 1651 tavaszán a június 5-én megtartásra kerülő körmeneti úriszékre hívta, ahol majd a váraiban élő rabok felett ítélik, illetve az apellátákat vizsgálják meg.⁹⁴ Alispánságának időszakában immáron hivatalból hasonlóképpen többször személyesen megjelent Nádasdy Ferenc Sopron vármegyei birtokain megtartott úriszékeken, így 1656 októberében, amikor is mind 16-án a Csepreg mezővárosban megtartott törvénykezési napon,⁹⁵ mind pedig a három nappal később Szentmiklóson üléselő földesúri bíraskodási fórumon Bezerédy a vármegye szolgabiráiból, esküdteiből álló népes gremiumot vezette.⁹⁶ (Az utóbbi úriszéken Nádasdyt Cziráky Ádám és Falussy Miklós képviselte.) E tevékenysége végigkísérte Bezerédy hivatali pályáját: így 1661 nyarán Hegykőn kellett megjelennie egy, az apellációkat felülvizsgáló úriszéken.⁹⁷ Nádasdyhoz fűződő viszonyát jelzi: szomszédos Vas vármegyében fekvő Nádasdy birtokokon lefolytatott ítélezésekben is részt vett. Így 1656 júniusában felsőkáldi Káldy Péter Vas vármegye egyik alispánjával, Vas és Sopron vármegye esküdti karából, illetve Sárvár mezőváros polgármestere mellett több meghívottakból álló népes úriszéken vett részt.⁹⁸ Nádasdy őt a számadás–felülvizsgálatokra is meghívta: 1659. márciusában Seibersdorfban kellett megjelennie, a korábbi tisztartó, Witner György számadá-

92 Österreichisches Staatsarchiv (=ÖStA) Haus-, Hof- und Staatsarchiv (= HHStA), Wien, Archiv Csaky Fasz. 103. No. 5., 1651. május 15.

93 SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, 1651. július 10.

94 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VIII. No. 13., Batthyány Ádám Bezerédy Györgynek, 1651. május 5. A körmeneti uradalom kiadott úriszécki perci sajnos korábbiak, az 1620. évvel záródnak. Vö.: Úriszék XVI–XVII. Századi perszövegek. Szerk.: Varga Endre. Bp., 1958. 208–255. p. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 5.) (a továbbiakban: *Varga*, 1958.)

95 ÖStA HHStA Archiv Csaky Fasz. 103. No. 14., Csepreg, 1656. október 16.

96 Uo., No. 13., Szentmiklós, 1656. október 19., vö.: uo. Fasz. 103. No. 16., Szentmiklós, 1656. október 19.

97 MOL P 57. Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VII. No. 30. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Pottendorf, 1661. június 12.

98 ÖStA HHStA Archiv Csaky Fasz. 103. No. 16., Sárvár, 1656. június 21. Ez nem az egyetlen Bezerédy György jelenlétében Sárvárrott tartott úriszék volt. Nádasdy 1657 nyarán is a szeptember 3-tól kezdődő, a sárvári várban megtartandó úriszékre hívta Bezerédyt. SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, Sárvár, 1657. július 30.

sainak ellenőrzésére.⁹⁹ A főnemesi úriszékek mellett hivatalból rendszeresen megjelent Sopron vármegye középbirtokosainak úriszékein is.¹⁰⁰ Így pl. 1657–1658 során alispánként részt vett a Viczay család [Nagy]Lózson megtartott úriszékein.¹⁰¹ Ez tevékenysége egyértelműen megegyezett a korábbi két alispán, Cziráky Ádám és Mankóbüki Horváth György gyakorlatával, akik hasonlóképpen gyakran személyesen vettek részt a földesúri ítélkező fórum tevékenységében,¹⁰² és eltért Eörsy Zsigmondétól, aki többnyire képviseltette magát.¹⁰³

Az a vármegyei iratanyag felületes átnézése során is kitűnik, hogy alispánsága időszakából jóval kevesebb hozzá intézett levél maradt fenn gr. Esterházy Pál főispántól, semmint gr. Nádasdy Ferentől. Feltételezhető: ez nem csak a forrásfennmaradás véletlenszerűségének köszönhető. A fennmaradt levelekben a törvényhatóság örökös főispánja pl. kihirdetést kérve, a közgyűlések, törvénykezések időpontját közölte vele. 1657. őszén felszólította Bezerédyt, hogy a két hét múlva (október 15-re) hirdessen Nemeskérre közgyűlést, de a szüret miatt törvényszék ne legyen. Utasította, a kihirdetésbe foglalja bele a congregatio legfontosabb célját: az Nádasdy Ferenc Ausztriában lefoglalt borai miatt kerül összehívásra.¹⁰⁴ Esterházy a szomszédos törvényhatóság (Vas) közgyűlésén történő képviselőre is felkérte őt.¹⁰⁵ Nem kizárt, hogy a főispán is megbízta az alispánt magántermészetű ügyekkel. Ez gyanítható egy kissé korábban, ez év augusztusában íródott levélből: azon néhány ezer forint behajtását bízta rá, amelyet vasvári káptalan nem akart kiadni.¹⁰⁶

Nádasdy viszont gyakran személyesen neki címzett levelekkel kérte valamilyen ügye elintézését. Az alispán helyzetét kitűnően illusztrálja egy 1657 tavaszán kelt levél címzése: „generoso domino Georgio Bezerédy, de eadem Comitatus Sop-

99 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VII. No. 27., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Saibersdorf, 1659. január 15.

100 Így 1651. május 27-én Pectőháza Zeke György özvegyének, Herovith Annának az úriszéckén biráskodott. SL pectőházi Zeke cs. lt. 2. d. Fasc. 2. No. 125.

101 Ott volt pl. 1657 áprilisában, *Varga*, 1958. 458. (Nr. 242.), 1658 decemberében: uo. 466. p. (Nr. 246.)

102 Pl. Cziráky Ádám alispánként jelent meg 1648. januárjában, 1650 februárjában In: *Varga*, 1958. 448. p. (Nr. 237.), 450. (Nr. 238.), hozzá hasonlóan Horváth György pl. 1653 márciusában (*Varga*, 1958. 454. (Nr. 240.).

103 Pl. Eörsy megjelent az 1642 januári úriszéckén, de Illés Péter helyettesként képviselte az 1643 januári sedrián In: *Varga*, 1958. 432. p. (Nr. 227.), 436. p. (Nr. 230.)

104 SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Esterházy Pál Bezerédy Györgynek, Fraknó, 1657. szeptember 30.

105 Az 1657. augusztus 20-i közgyűlésen való képviselőre: Uo., Esterházy Pál Bezerédy Györgynek, Kismarton, 1657. június 21.

106 Uo., Esterházy Pál Bezerédy Györgynek, Lakompak, 1657. augusztus 13.

ronien[is] vice comiti aulae n[ost]rae familiar[e] primario”. E soraiban bősárkányi jobbágysai és a nagyszombati klarisszák szomszédos (de már Győr vármegyében fekvő) Kapi nevű birtoka miatti határper kapcsán kereste az alispánt. Minthogy a két falu közötti határvita egyben három vármegye határát (Sopron, Győr, Moson) is érintheti, és az ügyben több főrend is jelezte békés, közvetítő szándékát, ezért Bezerédyt arra kérte, a május 28-i helyszíni szemlén személyesen vegyen részt, és az illetékes járásbeli szolgabírót magához véve intézze el ezt az ügyet, természetesen ő sem lesz hálátlan.¹⁰⁷ Így nem csodálkozhatunk, ha alispáni hivatalában olykor személyesen is részt vett „kiszállással” járó tanúkihallgatások lefolytatásában. Mind a vádak súlya, mind az adott birtok jogi státusa hozhatta, hogy 1660-ban a sárvár-felsővidéki javakhoz tartozó Nagycenken személyesen is részt vett a gyilkosok, paráznák, orgazdák, ördögösök, bűbajosok és varázslók elleni vádak kivizsgálására irányuló, Nagycenken 73, Peresztegen 51 személyt érintő tanúkihallgatás-sorozatban.¹⁰⁸

1657 decemberében Nádasdy saját birtokait féltve speciális problémában parancsolta meg Bezerédy közbenjárását. Ebenfurt fölött Unverzagt hosszú, széles töltéseket csináltatott, amihez Brucktól további vízszabályozási munkákat csatlakoztatott. Így a határfolyót képező Lajta Magyarországon beljebb kerül. Bár e munkálatok most még csak Nádasdy földjeit fenyegetik, de a főúr általánosan mindezt a teljes vármegyére nézve károsnak ítélte meg. Ezért Bezerédy arra kérte, e problémát minél előbb vezesse elő a vármegye közgyűlésén, és a congregatio a helyszíni szemlére válasszon követeket, akik 10 nap múlva (december 16-án) Nádasdyt ez ügyben jelentéstételre a nádorhoz kísérik.¹⁰⁹ Nádasdy végig figyelemmel kísérte a határmenti alsó–ausztriai birtokviszonyokat, maga is szerzeményezett, miképpen korábban, 1652-ben neheztelte egyes Pottendorfhoz tartozó birtokok, Pleichfeld asszony szántóföldjeinek Ausztriához csatolását. A győri püspök tizedjogosultságára felhívva a figyelmet az akkor még megyei esküdt–familiáris Bezerédyt az ügy vármegyei képviselőjére, és az ügyben történő vármegyei szintű beavatkozásra szólította fel, aki már a másnapi közgyűlésben az utasításoknak megfelelően járt el.¹¹⁰

107 Uo., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, Saibersdorf, 1657. május 10.

108 ÖStA HHStA Archiv Csaky Fasz. 103. No. 25., Nagycenk, 1660. március 16.

109 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VII. No. 15., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgyhöz, Saibersdorf, 1657. december 6. A kérdéskörrel részletesen: *Nagy Imre*: A Lajta mint határfolyam. In: Századok, 5. (1872.) 369–387. p., és 449–464. p.

110 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VII. No. 15. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek és Szelestey Jánosnak, Saibersdorf, 1652. július 16., SL Svmlt Prot fol. 44v–45r. (1652. július 17.)

A különféle jogszolgáltatási ügyek, köz- és adóigazgatási feladatok mellett az alispánnak többször katonai, hadi ügyekben is tevékenykednie kellett. Ezek egyikét a katonaság átvonulásával (pl. kísérés), ellátásával kapcsolatos feladatok jelentették. 1657 nyarán a Vas és Sopron vármegyén átvonuló német hadak útjának biztosítására Bezerédy alispánt küldték Kőszegre. A „Hohstat”-ban elszállásolt alispánnak minden bizonnyal kifejezetten ügyelnie kellett a Nádasdy birtokokra.¹¹¹ E feladatkör mellett speciális problémát jelentett a határterület közvetlen hátországát alkotó Rábaköz védelme, és az ebből adódó konfliktusok sora.¹¹² 1657/1658 fordulóján egy jelentősebb összecsapásra kerülhetett sor Sopron és Győr vármegyék határvidékén: Szanyban jelentős kótyavetyét tartottak. Nádasdy a többedik királyi parancsra hivatkozva Bezerédyt arra utasította, tartson a Rábaközben tanúkihallgatást és tudja meg, kik voltak a csata vezetői, hány törököt fogtak el és mit csináltak velük, mennyit vágtak le.¹¹³ A térség hadszervezetének, különösen a Rábaköz védelmének a további kutatására ösztönöz Nádasdy 1658 márciusában írott azon levele, amelyben Bezerédynek a rábaközi kapitányságról írt sorainak megértéséről visszajelez, egyetértéséről biztosítja.¹¹⁴ Minden bizonnyal ugyancsak a Rábaköz védelmével függ össze az ugyanezen év decemberében keletkezett levél is: Nádasdy úgy véli, 300 katona fenntartásával a vármegyének igen nagy gondja lenne, annak kellő szintű megvalósítása szinte lehetetlennek tűnik. Ha a fizetést egészében vetik ki, úgy az adózókat nagyon erősen sújtják. Ha pedig csak részben vetik ki, abból még nagyon sok konfliktus keletkezhet, a fizetetlen katonák rabolni, fosztogatni kezdenek. Ezért Nádasdy inkább azt javasolja, hogy a 300 katona felállítására és fizetésére helyett a vármegye rendjei az erre szánt/vagy fordítható pénzt az elromlott végházak megerősítésére fordítsák, amivel nem csak e vármegyét, hanem a hazát is védik. Javasolja: e kérdést vegyék fel országgyűlési tárgyalásra. Mindezekhez képviselői, Falussy Miklós és Récsey György familiárisai által kéri a vármegye támogatását.¹¹⁵ Bezerédy Montecucolli lovasregimentjének 1662 tava-

111 MOL P 1314. Batthyány cs. lt., Missiles, Nr. 32.540. Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Keresztúr, 1657. július 11.

112 A XVII. századból e kérdéskörre: *Gecsényi Lajos*: Elképzelések a Rábaköz önvédelmének megszervezésére a XVII. század közepén. In: *Soproni Szemle*, 45. (1991/4.) 343–347. p.

113 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VII. No. 21., Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, 1658. január 23., Egy hónappal később már úgy ír, hogy ha az alispán a vizsgálatot eddig nem tette meg, már ne is tegye: No. 23. uók, uo. 1658. február 10., uo. No. 24. uók. Uo. 1658. március 6.

114 Uo., No. 24. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Saibersdorf, 1658. március 6.

115 Uo., No. 25. Nádasdy Ferenc Sopron vármegye rendjeihez, Saibersdorf, 1658. december 22.

szi átvonulását már nem érte meg, Sopron vármegyében — egészen Kőszegig — a törvényhatóság tisztikarából Belezny Ferenc és Zeke István kísérték e hadakat.¹¹⁶

Vezető vármegyei hivatalviselőként Bezerédy a legkülönbözőbb kiküldetések során különböző fórumokon többször képviselte törvényhatóságát. Így pl. 1656 márciusában a vármegye rendjei őt, Vitnyédy Ferenc pápóci priorral, Vitnyédy István vármegye adószedővel (perceptor) és Palonyay István szolgabíróval együtt a dunántúli rendek az évben Kőszegen megtartandó közgyűlésére (generalis congregatio partium istarum Cisdanubianarum) követnek választották.¹¹⁷ 1660 szeptember végén, az esztergomi érsek parancsára „... hazank jouara megh maradando dolgokrul valo tractara” Belezny Ferenc szolgabíróval Pozsonyba ment.¹¹⁸ Hivatali ideje során 1655-ben Vitnyédy Istvánnal, 1659-ben Mankóbüki Horváth Györggyel együtt a vármegye országgyűlési követévé választották.¹¹⁹ Élete (egyik?) utolsó követi feladatát 1661. novemberében kapta: Rabby István jegyzővel, Rauch Dániellel és Mankóbüki Horváth Györggyel a hónap végén Nádasdyhoz, Sárvárra kellett mennie, hogy a német katonaság számára a gabonaellátást (annonae) megszervezzék.¹²⁰

Alispánként természetesen a belrend fenntartásának szabályozásában, a statutum alkotásokban is tevőlegesen részt kellett vennie. 1661 augusztusában ő is tagja volt annak a nyolc fős, döntően a vármegye tisztikarából álló bizottságnak, amely a gabonaneműek árszabását végezte el.¹²¹

Bezerédy felekezeti kérdésekben viselt álláspontjáról sajnos máig is kevés az információ: alispánként hivatalból eljáró Vitnyédy Ferenc soproni városplébános által 1658–1659 során kiadott harangozási díj ügyében keletkezett perben. Az evangélikus és katolikus „status” közötti konfliktusban, melynek alapját a harangok kezelése és a harangozási díj beszedése jelentette, Bezerédy a katolikus félnek ítélte meg a harangokat. Az evangélikus „status” a vármegyei döntést az

116 MOL P 1865 Káldy cs. lt., 1. cs. Nádasdy Ferenc Káldy Péternek, Keresztúr, 1662. március 19. lásd még: uo. uők. Tormás major, 1662. március 27.

117 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VIII. No. 20., Sopron vármegyei rendjeinek kiadmány, Lózs, 1656. március 20.

118 SL Svmlt, Acta Congregationalia, 2. d. Lózs, 1660. szeptember 24.

119 1659. évi 15 pontos követutasítása: MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 8. cs. V. No. 15. Mind e forrás, mind Bezerédy országgyűlési tevékenysége további forrásfeltárást, elemzést igényel. A problémakörre: *Gussarova, Tatjana*: A vallási kérdések vitáinak légköre a magyar országgyűlésen a 17. század első felében. In: R. Várkonyi Ágnes emlékkönyv születésének 70. évfordulója ünnepére. Szerk.: Tumor Péter, szerkesztőtársak: Rhimer Zoltán – Thoroczkay Gábor. Bp., 1998. 308–319. p., *Payr Sándor*: Muzsaji Wittnyédy István soproni prókátor és evangélikus főember. Bp., 1906. (továbbiakban: *Payr*, 1906) 30. p.

120 SL Svmlt, SvmlProt fol. 131r., Nemeskér, 1661. november 14.

121 Uo., fol. 130-v., 1661. augusztus 16.

elhúzódó konfliktus során — 1608: 4. tc.-re, illetve az 1647, 1649., 1655. évi valósággyi törvényekre hivatkozva — Wesselényi nádor közbenjárásával visszavonattott vele. Ez az eset azért is feltűnő, ez esetben a katolikusoknak kedvezve vármegyei tisztikar járt el a szabad királyi városon belüli felekezeti vitában, amely cseppet sem volt szokványos. Az ügyben társadalomtörténeti kutatásoknak kell tisztázniuk a városban egyre jelentősebb számban lakó, oda beköltözött katolikus kisenesség szerepét.¹²²

Bezerédy György alispán 1662 februárjában végrendelkezett. Szükszavú testamentumában kiemelte: a kegyelmes tutort és patronust, a Nádasdy családot gyermekségétől fogva haláláig híven szolgálta. Így feleségét — gyermekei özvegyeként is — Nádasdy Ferenc országbíró oltalmába ajánlja, akinek ezúton kéri gyámkodását. Feltűnő, hogy emellett további főúri patrónusokként kérte meg gr. Esterházy Pált, gr. Esterházy Ferencet és a fiatal Nádasdy Istvánt. Köznemesi patrónusok személyében a vármegye jegyzőjéhez, Rabby Istvánhoz, illetve a húga révén rokon Zeke (I.) István szolgabíróhoz fordult.¹²³ 1662. április 20-án Sopron vármegye közgyűlésében az elhunyt Bezerédy György helyére a törvényhatóság rendjei egyező akarattal Rabby Istvánt, Zala, Vas, Sopron vármegye jegyzőjét, személynöki ítélmestert alispánnak választották.¹²⁴ 1662 nyarán immáron az özvegyvel kapcsolatos ügyek kerültek elő. Nádasdy a Bezerédyekkel rokonságban álló Zeke István információira hivatkozva jelezte: tud arról, hogy Körbey Kata, hú familiárisának, Bezerédy Györgynek özvegye részjószágaiban megalkudott, és arról szerződés is készült. Minden továbbiban Rabby István Sopron vármegyei jegyző segítségét ígérte.¹²⁵

A társadalmi kapcsolatok körei és szintjei

Egy meghatározó főnemesi familiáris, vezető vármegyei hivatalviselő már csak feladataiból, hivatalából következő tevékenysége miatt is sokrétűen differenciált, kiterjedt társadalmi kapcsolatokkal rendelkezett, amit még tovább mélyített az a tény is, hogy egy több vármegyében birtokos személyről van szó. Jelenleg nem lehet e kapcsolati hálózatokat teljes kiterjedtségében feltárni, és a beérkezett hivatali

122 SL Sopron Város Levéltára, Lad. LI. Fasc. I. No. 26–35., Az esetről: *Bán János*: Sopron újkori egyháztörténete. Sopron 1939. 198–199. p., (Győregházmegec múltjából 4/2.)

123 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 8. cs. V. No. 18., Szerdahely, 1662. február 24.

124 SL Svm. Prot. 134v – 135r. (1662. április 20.)

125 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. No. 33. Nádasdy Ferenc Körbey Katának, Keresztúr, 1662. július 22.

levelezést sem lehet ehhez egyértelműen ennek megfeleltetni, így most csak egy-két súlypont megjelölésére kerülhet sor.

A levelek hangneme alapján Bezerédy György a rokonságából tán a legszorosabb kapcsolatot a Cirákon is birtokos nagybátyjával, Körbey Istvánnal tartotta.¹²⁶ Körbey 1636–1637-ben Veszprém vármegye alispánja volt,¹²⁷ hivataláról az 1640. közgyűlésen mondott le, helyébe széplaki Bottka Ferencet választották. További, speciális veszprémi kutatásoknak kell azt tisztázni, hogy a háttérben mi is történhetett, ugyanis az 1642. június 12-i közgyűlésen újra alispánná választották, de majd egy év múlva, 1643. augusztusában hivataláról újból lemondott. Ekkor a törvényhatóság rendjei Ladányi Ferencet választották meg utódául.¹²⁸ A Körbey családdal való jó kapcsolat a következő generációt is jellemezte. A fiú, Körbey György 1644-ben Bécsből immáron a nagypolitika eseményeiről — I. Rákóczi György hadjáratának egyes részleteiről — így számolt be: „csak az Úr I[ste]n tudgya micsoda időtt erunk...” Rákóczi fejedelem több mint 100 ágyúval és tarackkal jött ki Gyulafehérvárról, 2000 muskétása, 12.000-nél több hada mellett még 15.000 török is fegyverben áll mellette. Barkóczi „kitakarodott” [Nagy]Kállóból, így a várat a fejedelem számára foglalták le. Mind ezek a vitézek, mind a hajdúság és a hajdúvárosok is Rákóczira esküdtek, a nádor regéci várhoz tartozó birtokait a Rákócziak pataki várához foglalták, miképpen elfoglalták Forgách Zsigmond szentmártoni és garami jószágait is, maga Forgách most Bécsben van. Valószínűnek tartja, hogy Nádasdynak haddal kell vonulnia, amihez urának nem sok kedve van.¹²⁹ Két évvel később magánügyi kérdésekben, gazdaságával (hidegségi szőlő és must) kapcsolatban levelezett.¹³⁰ Körbey Bezerédyvel egyező társadalmi körbe, a több vármegyében hivatal viselő nemesek sorába tartozott. 1648 decemberében neve Sopron vármegye esküdti karában szerepel.¹³¹ 1653. május 5-én, Thuri Benedek halálát

126 Körbey barátságos hangvitelű levelci: MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 8. cs. VI. No. 5., Pápa, 1639. május 17., No. 6. uo. 1640. január 2.

127 SL Svmlt, IV. A. 1. p. Acta Iuridica, Tom. 1. Fasc. 15. No. 626., MOL P 57. Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. IX. No. 35., Pápa, 1637. január 23.

128 Veszprém Megyei Levéltár (VeML) IV. A. 1. a. Veszprém vármegyei nemesi közgyűléseinek jegyzőkönyvei (VvmProt) 15. p., Gen Congr. Pápa, 1640. március 30., uo. 20. p., Pápa, Gen. Congr. 1642. június 20., uo. 22. p., Pápa, Gen. Congr. 1643. augusztus 13. (A Veszprém vármegyei jegyzőkönyveket mikrofilmen kutattam: a MOL 3389–3390. sz. mikrofilmtkerescein.)

129 MOL P 57 Bezerédy cs (kámi) lt. 8. cs. VI. No. 7., Körbey (Kcörbey) György levele Bezerédy Györgyhez, Bécs, 1644. február 24.

130 Uo., No. 8. Körbey György Bezerédy Györgynek, Cirák, 1646. október 15. Körbey György számára a ciráki birtok fontosságára (ott borait tárolják, kiárulják, épületre való fát tárolják) jelzi anyja, Czaby Fruzsina hozzá írt levele: uo. 8. cs. VI. No. 11., Pápa, 1649. „ma kedden”.

131 SL Svmlt, SvmltProt (Másolati könyv) 326. p., 1648. december 29.

követően Veszprém vármegye alispánjának választották meg.¹³² (1655 áprilisában már Radvány István Veszprém vármegye alispánja.)¹³³

A társadalmi kapcsolatrendszer szerteágazó hálója jelenik meg az emberi élet fordulóihoz kötött eseményekkel kapcsolatos meghívókban. Az esküvői meghívók egy jelentős sora a Nádasdy familiárisoktól (illetve leszármazottaiktól) érkezett. 1636 szeptemberében Füzéry János gr. Révay Judit szolgálólányát, nemzeti Balogh Orsiktot vette feleségül, Bezerédyt a Sopronkeresztúron (Deutschkreutz) szeptember 30–október 1. napjaiban megtartandó esküvőre és lakodalomra invitálta.¹³⁴ Unokatestvére, Bezerédy János a néhai Zeke György hajadon leányát, Orsiktot vette el, az esküvőre a Zeke család törzsbirtokán, Petőházán került sor február 14-én (quinguesima vasárnapján), ahová szeretettel hívta rokonát feleségével, mind a vacsorára, mind a kor szokásai szerint a másnapi reggelire, továbbá az ebédre.¹³⁵ Érdemes megjegyezni, hogy a két Nádasdy familiáris család közötti rokonságot a másik fél is tovább erősítette. Zeke (I.) István 1652-ben Bezerédy György, Judit nevű lányát vette feleségül. Ez a frigy a Zeke család életében egyértelműen felfelé irányuló társadalmi mobilizációt hozott.¹³⁶ A Bezerédy Györggyel második felesége (Bezerédy Anna) révén rokonságban állt a Nádasdy provizor Vitnyédy János is, akinek fia, Vitnyédy István Endress János Sopron sz. kir. város kapitány a és Török Erzsébet, Juditot nevű leányával 1640. augusztus 27-én, Sopronban kötendő esküvőjére invitálta Bezerédyt.¹³⁷ A tágabb térség nemességéhez fűződő tartós kapcsolatra utal egy kevésbé hangsúlyozott rokonsági szál, Szecczer György pápai provizor, királyi prófuntmester özvegyének, Csaby Juditnak a meghívója. Ő 1646-ban Tóthi Lengyel István és Körtvélyesi Magdolna — az elhunyt Körtvélyesi István hajadon leányának — június 3-i, Győrben, Zichy István házánál megtartásra kerülő kézfogójára invitálta Bezerédyt. A levél sajátossága, hogy ez alkalommal a rokonságot számon tartó sógorasszony, a nagymama írta e sorokat, és ahogy azokból kitűnik, e családi ügyben ő is rendelkezett a legnagyobb „potestással”.¹³⁸

132 VcML VvmProt 64. p., Pápa, Gen. Congr. 1653. május 5.

133 MOL P 57. Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. X. No. 18., 1655. április 8.

134 SL Svmlt, Acta Congregationalia 1. d., Fyzery János Bezerédy Györgyneck, Csesztkovic, 1636. szeptember 23.

135 Uo., Bezerédy János Bezerédy Györgyneck, Felsőszelcste, 1638. január 31.

136 SL Zeke cs. lt. 1. d. Fasc. 2. No. 4., *Dominkovits*, 2000. 43. p.

137 SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Vitnyédy István Bezerédy Györgyneck, Sopron, 1640. augusztus 5., *Papir*. 1906. 4. p.

138 SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d., Czaby Judit Bezerédy Györgyneck, Pápa, 1646. május 9. A Szecczer özvegy Csaby Juditnak egyébként volt Győrben háza, amit 1642-től zálogolt: MOL P 1865. Sibrik cs. lt., Rokon és idegen családok iratai, Káldy család levéltára, 1. cs.

A két Nádasdy familiáris családhoz tartozó fiatal, Vitnyédy Dorica és Sándor Péter 1650. évi esküvőjének esete egy másik — a megelőző adatokból is kirajzolódó feltételezésre is — rámutat. Mind a XVII. század derekán, mind a korábbi időszakban több házasság arra utal, hogy a vezető Nádasdy familiárisok egy jelentős köre úm. egymás között házasodott, pl. az előző generációból Bezerédy–Poky, Bezerédy (IV.) György generációjából elég, ha a Bezerédy–Zeke, Vitnyédy–Bezerédy frigyekre utalunk. E jelenség már a XVI. században is megfigyelhető (pl. Récsey és Hirnik avagy Porkoláb, illetve Zeke Pető házasság).¹³⁹ A további elemzéseket megkövetelő situáció kialakulásában a dominus-nak és udvarának minden bizonnyal jelentős szerepe lehetett.¹⁴⁰

Sopron vármegye hivatalviselő nemességével tartott kapcsolatot az alábbi eset illusztrálhatja: 1640 januárjában Palonyai István hívta Pásztory Gergely, Zsuzsanna nevű leányával e hó 22-én, a leendő após Basztifalvai birtokán megtartandó esküvőjére.¹⁴¹ A vármegye és a térség több jómódú birtokosához (bene possessionati) is hasonló szálak fűzték. 1654. januárjában Sibrik István, Kata leánya Ugróc várának örökös ura, Zay Péterrel történő, Gyertyaszentelő Boldogasszony napjára (február 2.) kitűzött, a család bozsoki kastélyában megtartandó esküvőre invitálta Bezerédyt.¹⁴² Lózs mezőváros földesura, Sopron vármegye legtekintélyesebb birtokos nemességébe tartozó Viczay János 1654. november elején saját esküvőjére hívta meg Bezerédyt és feleségét. Győr vármegye egyik legbefolyásosabb nemesi családjába házasodott be, Héderváry István, Kata leányát vette feleségül. A Szent András hó (november) 22-re kitűzött esküvő is ennek megfelelően kellő ünnepélyességű volt. Bezerédynek — más vendégekkel együtt — már 21-én egy ünnepi vacsorán kellett megjelenniük a rábaközi Farádon, ahonnan szombaton indultak a Győr vármegyei Öttevényre, és az ott elfogyasztott reggelit (főlöstököm) követően

---

Pápa, 1642. december 8. Körtvélyessy Magdolna (Tóthi Lengyel István, majd Szapáry Miklós özvegye, végül Zámori György felesége pápai házára — korábban Szecczer ház. *Haris Andrea*: A pápai „Hosszu uttza” krónikája a 17–18. században. In: Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk.: Bardoly István – László Csaba. Bp., 1998. 350. p. (Művészettörténet – műemlékvédelem), *Koppány Tibor*: A külsővati plébániakert címeres köve. In: Tanulmányok Külsővati történetéből. Szerk.: Ilon Gábor. Külsővati, 1996. 168. p. (továbbiakban: *Koppány*, 1996.)

139 Récseyre: *Dominkovits*, 2002. 35. p., Zekérc: *Dominkovits*, 2000. 40. p.

140 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VII. No. 12. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynek, Keresztúr, 1650. november 17.

141 Uo., VIII. No. 2., Palonyai István Bezerédy Györgynek, Jobaháza, 1640. január 4.

142 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VIII. No. 15., Sibrik István, Bezerédy Györgynek, Bozsok, 1654. január 2.

Hédervárra érjenek, ahol az ünnepi kézfogó és vacsora is lesz, miként az ilyenkor szokásos másnapi ebéd is.¹⁴³

A társadalmi érintkezés egy másik irányára mutat rá az ákosházi Sárkány Miklós által küldött meghívó. Ez esetben a birtokos nemes szolgálóinak esküvőjére került sor. Ugyanis Sárkány Hegedűs János nevű szolgája, Madarász Mihály Zsuzsanna leányát jegyezte el, a kézfogó napját pedig a dominus (Sárkány) saját pusztacsaládi házában, szeptember 1-jére tűzte ki.¹⁴⁴

A Sopron vármegye és a térség megyei nemesi, birtokos nemesi kapcsolatrendszeréből a főnemesi kapcsolatra mutat az időszak egyik legfényesebb esküvőjére való meghívás. 1649 decemberében Batthyány Ádám, Eleonóra leánya és a fiatal Sopron vármegyei főispán, gr. Esterházy László 1650. február 6-án, a rohonci várba tervezett kézfogójára (a vacsorára és a másnapi ebédre) invitálta feleségével együtt Bezerédyt. Majd egy későbbi levelében „... az teőb jo akaro uraink közöttül kegdetis eggik gazdanak gondoltok lenni, mellet nem nehezteluen magara vennj...”. Kéri: már egy héttel az esküvő napja előtt jelenjen meg Rohoncon. Bezerédy valójában Sopron vármegye követeként jelent meg a fényes menyegzőn.¹⁴⁵

A társadalmi kapcsolatrendszer hasonló szálai fejthetők fel és adathatók a halálozás, a temetések kapcsán. A több generáción keresztül a Nádasdy család szolgálatában álló Svastics család tagja, Svastics István 1638 novemberében édesanyja, Megyery Borbála — Svastics Gábor özvegye — június 6-án bekövetkezett haláláról, és december 6-án, a család régi temetőhelyén, a dozmati templomban tervezett temetéséről tudósította Bezerédyt. A forrástípus sajátossága, hogy a halálozás időpontját órával behatárolva adták meg, miképpen itt a toronyi rezidenciánál történő gyülekezés időpontját is így közölték.¹⁴⁶ Szapáry Zsuzsanna 1641 nyarán férje, kerecsenyi Szalay János, Nádasdy Ferenc kapuvári főporkolábja, „... ki sok betegsege utan etelinek pallya futasat el vegezven (...) lölkit I[ste]nnek ajanlvan üdvössegesen, az arnyek vilagbul ki mult...”, 1641. július 23-i, csapodi templom-

143 Uo., No. 17., Viczay János Bezerédy Györgyhöz, Lózs, 1654. november 5.

144 SL Svmlt, Acta Congregationalia, I. d., Sárkány Miklós Bezerédy Györgynck, Pusztacsalád, 1638. augusztus 30.

145 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VIII. No. 12., Cziráky Ádám Bezerédy Györgynck, Sopron, 1650. január 28. A Batthyány Eleonóra és Esterházy László esküvőjéről: *Koltai András*: Egy főúri lakodalom előkészületei (Esterházy László és Batthyány Eleonóra menyegzője Rohoncon 1650-ben) In: *Lymbus. Magyarságtudományi forrásközlmények*. Főszerk.: Ujváry Gábor. Bp., 2003. 117–135. p.

146 SL Svmlt, Acta Congregationalia, I. d., Svastics István Bezerédy Györgynck, Torony, 1638. november 25.

ban bekövetkező temetésére hívta.¹⁴⁷ Kettős kötődésre utal Székely (Szekkel) István halálhíréről szóló tudósítás. Az 55 éves korában elhunyt férfiú egyrészt gr. Nádasdy Ferenc magánhadseregének katonai szolgálatot teljesítő szervitorai közé tartozott, a sárvári és bodonhelyi vitézeinek főhadnagya volt, másrészt minden bizonnyal utóbbi funkciójával szoros összefüggésben Sopron vármegye esküdti karába tartozott. 1640. Szent Katalin napján (november 25.) a Bük melletti Lócs templomában megtartandó temetésére az özvegy berényi házánál volt a gyülekező.¹⁴⁸ A familiárisi kör legjelentősebb személyisége a Bezerédyvel már fiatal kora óta kapcsolatot tartó, a 60 esztendőskorában elhalálozott Rátky (Ráttky) György — aki felmenőihez hasonlóan több generáción keresztül szolgálta a Nádasdy családot — Szent Jakab hó 6-án, „... sok beteghsehi utaf[n]...” Nádasdy Ferenc udvari kapitányaként halt meg. Temetésére augusztus 29-én, ősei temetkezési helyén, a csepregi öregebbik szentegyházban kerül sor, ahová a gyászolók a peresznyei rezidenciáról mentek át. Bár az értesítés a Bezerédy rokon Zeke (I.) István szolgabírónak címezve maradt fenn, bizonyosan állítható, hogy hasonlót ő is kapott.¹⁴⁹ Az előzőeknél is szomorúbb, de a családok közötti kapcsolatot még inkább aláhúzza Viczay Ádám levele: 1643 Húsvét napján Sándor kisle fia halt meg, Bezerédyt az április 8-i, lócsi templomban megtartandó temetésre várta el.¹⁵⁰

A megyei nemesség mellett ugyanez a „kapcsolattartás” főrendi irányban is megfigyelhető: Batthyány Ádám 1653. április 25-én ugyancsak értesítette őt hitvese, gr. Formentini Auróra haláláról. A főnemesség, illetve a térség birtokos/megyei nemessége jelentős részének levelezésének is általános sajátossága itt is megjelelik, a gyászról tudósító levélben a főúr pontosan megadta a halál bekövetkeztének az időpontját — hosszú, fájdalmas betegség után, Virágvasárnap este, 6–7 óra között állt be.¹⁵¹

A hivatali munka és a társadalmi kapcsolat jelentős számát csak egy esettel illusztrálnám. Ez Káldy Péter vasi alispáné — aki egyébként a Csaby–Szecezer ro-

---

147 Uo., Szapáry Zsuzsanna Bezerédy Györgynek, Csapod, 1641. július 29.

148 Uo., Ujhelyi (Uyhely) Zsuzsanna, Székely István özvegye Bezerédy Györgyhöz, Bcrény, 1640. november 18.

149 Uo., Török (Teórok) Anna Zeke Istvánhoz, Peresznye, 1655. augusztus 16.

150 Uo., Viczay Ádám Bezerédy Györgynek, Lócs, 1643. április 6.

151 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VIII. No., 14., Batthyány Ádám Bezerédy Györgynek, Rohonc, 1653. április 25. Batthyány Bezerédy Györgyhöz írott leveleit azért is érdemes hangsúlyozni, mert a Batthyány misszilisek között nem található Bezerédy György által Batthyány Ádámhoz írott levél. Azaz: a páratlanul gazdag levelezés nem utal erre a kapcsolatra. Vö.: Magyar Országos Levéltár Hg. Batthyány család levéltára, Missiles. Segédlet. [Kézirat, é. n.] 62–63. p.

konság révén Bezerédy tágabb rokonsági környezetébe tartozott. 1657 során a Kisfaludy családdal szoros rokonságban álló felsőkáldi Káldy Péter jelezte, hogy „... az Lutherana Confession léuő Kisffaludi atiafiak...” már nyilván Bezerédy tudomására hozták, „... az mihaly parochiahoz ualo kertet el foghlaltam uolna praedicatoriok kezetül...” Káldy egyértelműen arra hivatkozott, hogy az a kert már több mint száz éve a plébániához tartozik. Nincs kimondva, de a katolikus földesúr jogos foglalásként tartotta számon tettét, és az ebben történő megerősítésre kérte az alispánt.¹⁵² A Kisfaludyakkal kapcsolatos konfliktusokkal függhet össze az egy évvel később írt levele is: 1658 szeptemberében Bezerédy látogatására készülődik, mellyel meg kívánta előzni az alispán mihályi malom és major körül végrehajtandó inquisitióját.¹⁵³

Bizton állítható: a kiterjedt kapcsolatrendszerű Bezerédy György már az 1640-es évek derekától a Sopron vármegyei politikai elit meghatározó személyiségei közé tartozott Személyének fontosságát érzékelteti az is, hogy a vármegye ifjú főispánja, Esterházy Pál 1654 augusztusában egy, a helyi nemesi elitet tömörítő tanácskozássra hívta: „Bizonios vármegie dolgairul akarúan beβélgetni az nemes varmegiebéli uraimékkal .... hogy eggiüt beβélgetuén, chelekedgiük azt, a ki az nemes varmegyének jauára légyen.” E célból Bezerédyt augusztus 18-ra, lakompaki kastélyába kérte. Miként ez több későbbi iratból is kiderül: a kastélyában lebonyolított megbeszélések szerves részét képezték az új főispán megyekormányzati gyakorlatának.¹⁵⁴

Családi stratégia – egyéni tehetség: kitekintés a következő generációra

Bezerédy Györgynek egy leánya (Judit), és öt fia érte meg a felnőttkort.¹⁵⁵ Judit házassága kitűnően illusztrálja a vezető Nádasdy familiárisi körön belüli házassági, rokonsági kapcsolatok fontosságát. Mint jeleztem, ő Zeke (I.) István hitvese lett.

152 SL Svmlt, Acta Congregationalia, I. d. Káldy Péter Bezerédy Györgynek, Vat, 1657. szeptember 9.

153 MOL P 57 Bezerédy cs. lt. 8. cs. VI. No. 15. Káldy Péter Bezerédy Györgynek, Vat, 1658. szeptember 25. Káldy Péter pályáivéről: *Dominkovits*, 2003., a rokonságról még: *Koppány*, 1996. 167–168. p.

154 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 9. cs. VIII. No. 16., Esterházy Pál Bezerédy Györgynek, Fraknó, 1654. augusztus 9. A Bezerédy alispánsága idején is megfigyelhető hasonló gyakorlatra: uo. 9. cs. VIII. No. 32., Lakompak, 1660. január 30. (Ekkor február 6-ra, Lakompakra — több más, itt meg nem nevezett „uraimmal” együtt — hívta meg Bezerédyt, hogy a levélben nem részletezett ügyekben közösen munkálkodjanak.)

Míg Bezerédy György iskoláztatási helyeiről jelenleg nincs információ, két idősebb fiáról már több tudható. Valószínűsíthető, hogy István 1649 során Nagyszombatban tanult,¹⁵⁶ és az is valószínű, hogy több Bezerédy fiú is itt, illetve a nagyszombati, soproni nemesi konviktusokban iskolázódott.¹⁵⁷ A nagyszombati stúdiók minden bizonnyal gimnáziumi tanulmányokat jelenthettek csak, az egyetem matrikuláiban Bezerédy fiú neve nem tűnik fel.¹⁵⁸ István Nádasdy Ferenc udvarába került. Őt 1650-es évek során — 1655-öt követően? — Nádasdy bortöltőjévé nevezte ki, 1658-ban is Nádasdy udvarában tartózkodott.¹⁵⁹ Míg 1659-ben részt vett a loretoi szentegyház felszentelésén,¹⁶⁰ a következő év tavaszán már Pápa várából írta leveleit, gr. Esterházy Pál pápai főkapitány parancsnoklata alá tartozott, de kapcsolatát Nádasdyval ekkor sem szakította meg. Katolikusként jelen volt Esterházy 1660. évi, a korábbiaknál erőszakosabb rekatolizációs tevékenységében: apját a református öreg templom elfoglalásával kapcsolatban is tudósította. Kifejezetten jó személyes kapcsolata volt Ráttky Györggyel, akivel együtt kívánt katonáskodni.¹⁶¹ A genealógiai szakirodalmak 1662-től pápai lovaskapitányként jel-

- 155 A forrásfeltárás adott fokán Bezerédynck egy, még gyermekkorában elhunyt kislánya ismert, Anna, aki 1643. március 6-án halhatott meg. Madarász Markó értesítette a gyermek haláláról Bezerédyt, megírta: a kislányt a szentmiklósi templomba, nagyapja és nagyanyja mellé temették el. SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Madarász Markó Bezerédy Györgyhöz. [Fertő]Szentmiklós, 1643. március 7.
- 156 Több erre utaló levele ismert: MOL P 57 Bezerédy cs. lt. 8. cs. VI. No. 10. Bezerédy István Bezerédy Györgynck, Nagyszombat, 1649. június 17., uo. No. 12. uők., Nagyszombat, 1649. december 9.
- 157 Vö.: SL Svmlt, Acta Congregationalia, 1. d. Nádasdy Ferenc Bezerédy Györgynck, Saibersdorf, 1653. október 27.
- 158 *Zsoldos Attila: Matricula Universitatis Tyrnaviensis 1636–1701.* Bp., 1990. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 11.) Lásd még: *Bognár Krisztina – Kiss József Mihály – Varga Júlia: A Nagyszombati Egyetem fokozatot szerzett hallgatói 1635–1777.* Bp., 2002. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 25.)
- 159 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 8. cs. VI. No. 14. Bezerédy István Bezerédy Györgynck, Saibersdorf, 1658. február 12. Az 1655. évi bortöltői utasítást közzéadta: *Koltai András: Magyar udvari rendtartás. Utasítások és rendeletek 1617–1708.* Bp., 2001. Nr. 9., 100–101., 248–249.
- 160 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 8. VI. No. 16. Bezerédy István Czaby Fruzsinaéhoz, Körbey István özvegyéhez, Keresztúr, 1659. június 23., vö.: uo. P 58. Bezerédy cs. „Törzslévtár”, 2. cs. fasc. L. No. 306. (1655)
- 161 MOL P 57 Bezerédy cs. (kámi) lt. 8. cs. VI. No. 17. Bezerédy István Bezerédy Györgynck, Pápa, 1660. március 23., uo. No. 19. uők. Pápa, 1660. április 5. A pápai cseményekről: *Szakály Ferenc: Pápa a török korban.* In: *Tanulmányok Pápa város történetéből a kezdetektől 1970-ig.* Főszerk.: Kubinyi András. Pápa, 1994. 167–168. p.

zik, 1667-ben pápai főhadnagyként édesanyjával közösen 300 ezüst tallérért, 25 évre zálogolják Nádasdy Ferenc országbírónak a Komárom vármegyei Némán fekvő javaikat.¹⁶² 1677 február és 1702 január között Zala vármegye alispáni hivatalát viselte.¹⁶³ Katonai hivatalát alispánsága idején is megtartotta: 1692 decemberében pápai királyi alkapitányként adott ki bizonyáglevelet.¹⁶⁴ Az 1638-ban született Zsigmond 1656-ban a gráci jezsuita gimnázium rhetori osztályát látogatta,¹⁶⁵ 1657-től Nádasdy Ferenc közeli rokona, Homonnai Drugeth György udvarában tartózkodott, 1661-től Nádasdy titkára lett. 1665 februárjában Nádasdy Ferenc társaságában — több vezető Nádasdy familiáris, mint Kövér Gábor prefektus, vagy Hamerla György komornyik társaságában — Stájerországon keresztül itáliai körutat tett.¹⁶⁶ A másik három fiú, Pál, Ádám és — a szerdahelyi ág törzsatyjaként tisztelt — Mihály életpályájáról jelenleg kevesebb tudható. Rangukhoz méltóan ők is a térség elitjéből házasodtak: Mihály 100 aranyat móríngolva Bessenyei Klára férje lett,¹⁶⁷ Pál Kisfaludy Máriát vette feleségül,¹⁶⁸ maga 1723-ban,¹⁶⁹ míg Ádám 1734-ben végrendelkezett.¹⁷⁰

A pozíció mögött meghúzódó vagyon: adatok a Bezerédy család XVII. századi birtokaihoz

A XVI. század elején a család Zala vármegye birtokosai közé tartozott; a forrásfeltárás jelen szakaszában birtokaikról részinformációk ismertek. 1527 tavaszán a kapornaki konvent a Zala vármegyei Kis- és Nagybezeréd határában egy, Sza-

162 MOL P 58 Bezerédy cs. „Törzslévtár” 2. cs. fasc. S. No. 511., Pottendorf, 1667. május 4.

163 Zalai archontológia 2000. 252., 385. A fejezet *Turbuly Éva* munkája. A következő évben üdvözlésként emlékeznek meg róla: MOL P 58 Bezerédy cs. „Törzslévtár” 1. cs. fasc. A. No. 17., Pápa, 1703. november 27.

164 MOL P 58. Bezerédy cs. „Törzslévtár” fasc. E. No. 109. Bezeréd, 1692. december 1., ugyanczen tisztben volt 1699-ben is: uo. 1. cs. fasc. F. No. 147., Pápa, 1699. június 7.

165 *Andritsch, Johann*: Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgern an der Universität Graz (1586–1782) Graz, 1965. 84. p. (Forschungen zur geschichtliche Landeskunde der Steiermark Bd. 22.)

166 1665. február 18. – május 19. közötti útinaplója: MOL P 57 Bezerédy cs. lt. 8. cs. VI. No. 20. Kiadta: *Marczali Henrik*: Bezerédj Zsigmond utazási naplója [1665]. In: Történelmi Tár 1883. 348–358. p.

167 MOL P 58. Bezerédy cs. „Törzslévtár”, 1. cs. fasc. A. No. 6., 1687. március 23.

168 Uo., No. 18.

169 Uo., fasc. B. No. 26., Szerdahely, 1723. szeptember 10.

170 Uo., No. 28., Pápa, 1734. október 3.

polyai János király parancsára tett birtokbeiktatással kapcsolatos vizsgálat során megállapították, hogy ott az elhalt Bezerédy Gábor és János birtokolt.¹⁷¹ Miképpen a forráskutatás jelen szakaszában keveset tudunk a Bezerédy birtokokról, úgy csekély ismeretünk van a familiáris család szolgálóiról is. Bezerédy Györgynek 1545-ben bizonyos voltak szolgálói, egyet a fenti év januárjában a Nádasdy számadások szerint Egervárról a Somlóra történő levélhordás miatt fizettek, áprilisban Sárvár és vasvár közötti szolgálatokat tett ura dominus-ának.¹⁷²

A század derekán, az 1549-es portális adóösszeírás szerint a Bezerédyek még egyértelműen csak Zala vármegyében birtokoltak adózó portákat.¹⁷³

2. sz. táblázat

A Bezerédy család birtokai a XVI. század derekán.

Név	Birtokok helye	Jobbágyporták	Zsellérek	Új porták
Bezerédy ¹⁷⁴ György	Bezeréd, Detk, Koppány, Őr, Szentkozmadamján	18	13	9
Bezerédy Mihály özvegye	Bezeréd, Detk, Koppány, Őr, Szentkozmadamján	18	13	7

Az adóösszeírás szerint allódiummal nem rendelkező Bezerédyeket a törvényhatóság 11–100 porta közötti possessionatus rétegébe — annak is az alsóbb vagyoni részébe — helyezhető el, mintegy 71 középbirtok alkotta ezt a tömböt.¹⁷⁵ A XVI. század közepén a Bezerédy család sem Vas, sem Sopron vármegyében — miként Győr, avagy Veszprém vármegyében sem — bírt adózó portát.¹⁷⁶ A család 1564-ben

171 *Bilkei Irén*: A zalavári és kapornaki konventek hiteleshelyi levéltárainak oklevélregesztái 1527–1541. Zalaegerszeg, 1999. (továbbiakban: *Bilkei* 1999) Nr. 2. (Zalai Gyűjtemény 47.)

172 *Kumorovicz – M. Kállay*, 1959. Tom. I. 138., 167. p. Az 1526–1547 közötti Zala vármegyei birtokosokra lásd még: *Bilkei Irén*: Zala vármegye nemessége a Mohács utáni két évtizedben. In: Zalai történeti tanulmányok. Szerk.: Káli Csaba. Zalaegerszeg, 1997. 21–60. p. (Zalai Gyűjtemény 42.)

173 *Maksay Ferenc*: Magyarország birtokviszonyai a XVI. század közepén. Bp., 1990. (A továbbiakban: *Maksay*, 1990) 930., 993. p.

174 A szerző Bezerédj írásformában adja meg mindkét esetben a család vezetéknevét.

175 *Maksay*, 1990. 929–930. p.

176 Uo., Győr: 345–351. p., Sopron: 661–679. p., Vas: 857–917. p., Veszprém: 919–927. p.

Miksa királytól új adományt kapott, amelyben Zala megyei birtokaik bírásában őket megerősítették.

A család birtokviszonyaiba a jelentős változás 1588-ban következett be: Nádasdy (II.) Ferenc hű szolgálataiért Bezerédy Gergely familiárisának — és az ő testvérének — azon teljes nemesi kúriát, ahol Bezerédy Gergely az adománykor is élt, és a jobbágytelket a sárvári várhoz tartozó Vas vármegyei[Vámos]Családon adományozott. Továbbá ő és felesége, Chernel Borbála 1000 magyar Ft-ért a Sopron vármegyei Szerdahelyen egy nemesi kúriát, és mindazon Szentmiklóson fekvő jobbágy és zsellértelekeket, amelyeket korábban a néhai Henyessy Gergely hasonlóképpen Nádasdy szolgálat révén kapott, most zálogjogon elnyerték.¹⁷⁷ A máig élő helyi hagyomány szerint ő állította a településen az 1903-tól kör alakú kápolnában elhelyezkedő, ma is látható Fájdalmas Szűzanya szobrot.¹⁷⁸ Bezerédy Gergely 1597-ben már nem élt, kapui uradalom ez évi urbáriumában özvegye szerepel, aki Szentmiklós mezővárosban Henyessy helyét, és udvarházához csatolva Szerdahelyen 12 zsellér helyet birtokolt. A szabad földön fekvő udvarházhoz két szántó és két rét tartozott, és mindezekon kívül két teleknyi földet bírt hozzá.¹⁷⁹

A birtokok súlypontjának áttolódását az 1598. évi házadó-összeírás is jól jelzi. Ekkor csupán Sopron vármegyében írtak össze a Bezerédyek tulajdonában lévő adózó jobbágyházakat. [Fertő]Szentmiklóson egy, a szomszédos Szerdahelyen nyolc házat bírt Bezerédy Gergely özvegye. Ez egyértelműen a helyi kisbirtokos nemesség sorában jelölte ki a Bezerédyek helyét. A forrást feldolgozó és közzé adó Dávid Zoltán 50 ház birtoklását tartotta számottevő birtoknak, ez alapján a vármegye nemességéből pl. Büky Balázs (Felsőpulya, Kőhalom, Ligvánd, Nagyzsidány,), vagy a Récsey család (Gálosháza) tartozott e körbe. A forrás a Bezerédyeknek Vas és Zala vármegyei adózó jobbágyháztartását nem tünteti fel.¹⁸⁰

Ugyanakkor nem szabad feledni, hogy a birtokigényt a zalai javakra továbbra is fenntartották, azok helyzetére folyamatosan figyeltek. Így 1596 elején Bezerédy Erzsébet és férje, Szántóházy Ferenc Zala vármegye jegyzője, és a Bezerédy család több tagja Nádasdyt, szentlőrinci Pethő Györgyöt eltiltotta Mindszent, Ederics és

177 MOL P 108. hg. Esterházy család levéltára, Repositorium 16. fasc. C. No. 103.

178 A helyi hagyományra, később zárandokhellyé vált, a dülő alapján Szeredi Szűzanyának is neveztet szoborra: *Rozsonits Géza*: Egy elfelejtett reformpolitikus. Bezerédj István. In: Emlékkönyv 1996. 31–32. p., *Uő.*: Néhány adalék a Bezerédj család helyi történetéhez. In: Uo.: 105. p.

179 A forrást publikálta: *Mikó Sándor*: Az 1597. évi kapuvári urbárium III. rész. In: Soproni Szemle. 46. (1992) 4. sz. 333–355. p.

180 *Dávid Zoltán*: Az 1598. évi házősszeírás. Bp., 2001. 370. p., (Sopron vm.: 362–376. p., Vas vm.: 524–561. p., Zala vm.: 564–600. p.)

más zalai birtokoktól.¹⁸¹ Egy évvel később a fenti asszony a férjével Csószai pusztá, Kökényesmindszent határait védte, míg Bezerédy Bálint Kozmadombja és Ór faluban fekvő birtokrészeit óvta. A család figyelmét további példák illusztrálják, hisz ugyanők, ekkor a zalai Kacorlak, Nagysziget, Gersallya, Szigete falvakban, továbbá Mánta, Dusnak, Dessyes, Berzence és Pölöskefő pusztákon fekvő részbirtokaikat is tiltották.¹⁸² További forráskutatásoknak kell feltárnia a XVI. század végi adatok és a XVII. század derekáról ismert tiltakozás közötti időszakot, de tán egyfajta folyamatosság tételezhető fel azáltal, hogy 1651 februárjában Babolcsay Ferenc szolgabíró Bezerédy György kérésére a Tárnok falu melletti Szentkozmadombja pusztá használatát tiltotta.¹⁸³ A Bezerédy birtokok általános „stabilizációja” részeként 1669-ben Bezerédy György fiai — a kiterjedt család más tagjaival együtt — a Zala vármegyei Bezeréden fekvő birtokaikat ismertették el.¹⁸⁴

A Sopron vármegyei javak a kapuvári uradalom urbáriumaiban folyamatosan feltűnnek. A Nádasdy Ferenc kivégzése után felvett, egy évtizeddel Bezerédy György halála után készült kamarai összeírás e javakat a következőkben adja meg. [Fertő]Szentmiklós mezővárosban Szerdahellyel együtt — több más egykori Nádasdy familiáris családdal egyetemben (pl. Falussy, Madarász, Tolnay, Zeke, Vitnyédy) — a Bezerédyek is birtokokkal rendelkeztek, ekkor 7 jobbágy és 11 zsellérhelyet bírtak.¹⁸⁵ Ez volt az az idő, amikor a család mindent megtett azért, hogy szentmiklósi, szerdahelyi, a Nádasdyaktól *jure inscriptionis* nyert birtokait örökbirtokokként legitimálták.¹⁸⁶ 1677-ben I. Lipóttól Sopron, Vas vármegyei javaikra (egy nemesi kúria Szerdahelyen, 9 zsellértelek — 8 benépesített, 1 pusztá — ugyanott, szabad faizás a Lés és Szeret erdőkben, továbbá két olyan zsellértelek, amely korábban a Megyery családé volt, míg Szentmiklóson két jobbágyhely, 2 zsellérhely — egyik benépesített, a másik nem — és egy szabad szőlőhegyi birtok, valamint Vámoscsaládon nemesi kúria és négy benépesített jobbágytelek) új, örökjogú adományt nyertek.¹⁸⁷ Ugyanakkor az özvegyi állapottal a birtokok kismérvű fogyása is megkezdődött:

181 *Bilkei-Turbuly*, 1989. Nr. 394.

182 Uo. Nr. 498.

183 *Turbuly*, 1996. Nr. 1584. Zalatárnokon a Bezerédyek nem rendelkeztek birtokokkal: *Takács J. Ince: A zalatárnoki Szent Anna plébánia és községi története. Zalatárnok, 1997. 72–77. p.*

184 MOL P 58. Bezerédy cs. „Törzslevéltár” 2. cs. fasc. N. No. 364., Pottendorf, 1669.

185 MOL E 156 Magyar Kamara Archivuma Urbaria et Conscriptioes Fasc. 12. No. 42/VIII. *Extractus proventuum Kapu per dominos commissarios taxantes bona fiscalia in Hungaria anno 1672 conscriptus. fol. 521 r–v.*

186 MOL P 58. Bezerédy cs. „Törzslevéltár” 1. cs. fasc. A. No. 5., 1672. dominica septuagesima

187 Uo., fasc. E. No. 91., Bécs, 1677. március 5., uo. P 108 Esterházy cs. lt., *Repositorium* 16. fasc. C. No. 124., Bécs, 1677. március 5.

Körbey Kata ez évben zálogolta a Zala vármegyei Bacson fekvő két puszta helyét minden tartozékával és jogosultságával Vörös Pálnak, gr. Esterházy Pál főhadnagyának.¹⁸⁸ Több mint negyedszázaddal Bezerédy György halála után, 1689-ben, az örökösök vagyonsztására került sor.¹⁸⁹

Összegzés helyett

Az eddigi, Récsey Bálint, Eörsy Zsigmond,¹⁹⁰ Bezerédy György alispánságával kapcsolatos esettanulmányok alapján egyértelműen úgy tűnik, a XVII. századi Sopron vármegyében a kérdés viszonylag egyszerűen megválaszolható: az alispáni hivatalokat valamely főnemes vezető familiárisa tölti be. Míg Récsey és Bezerédy Nádasdy familiárisok, Eörsy Esterházy familiáris volt. Önmagában már ez a szituáció egy kényesebb, rejtett jelenségre hívja fel a figyelmet, ez pedig a megyevezető familiárisok mögött meghúzódó főnemesi rivalizáció. A XVII. század középső harmadában bipoláris birtok és hatalmi struktúra jellemezte a vármegyét, ami a törvényhatóság fölötti befolyás tekintetében főnemesi rivalizációt eredményezett a XVI. században felemelkedett Nádasdyak, és a XVII. században hasonló robbanásszerű karriert építő Esterházyak között. Mindez a vezető hivatalviselők (döntően alispánok) személyét is meghatározta. Vajon tényleg ennyire egyszerű az egész? Ebbe a sémába belehelyezhető a teljes század? Válasz csak további esettanulmányok alapján adható, amire figyelmeztet a sem Batthyány, sem Nádasdy familiárisi körhöz nem tartozó Meszlényi Benedek vasi alispán esete, miként a Nádasdyak főispánsága idején a „vezető” Batthyány familiáris–körbe tartozó felsőkáldi Káldy család példája is.¹⁹¹

---

188 MOL P 58 Bezerédy cs. „Törzslévtár”, 4. cs. fasc. E. No. 12., Pápa, 1672. június 18.

189 Uo., 1. cs. fasc. A. No. 7., 1689. június 20.

190 *Dominkovits*, 2002., *Hiller*, 2000. 5–18. p.

191 Életútjáról: *Sörös Pongrác*: Meszlényi Benedek. In: Századok, 42. (1908.) 401–415. p., 540–556. p. Meszlényi röviddel hivatalba lépése után határozott hangon utasította vissza Sopron vármegye fiatal alispánját, aki olyan — konkrétan meg nem nevezett — dolgot kért tőle, amit alispánoktól (miként ez a levélben áll), nem szabad. Ezért Meszlényi kéri: az április 6-i meggyűlésen jelenjen meg ő, vagy képviselője. MOL P 124 hg. Esterházy cs. lt., gr. Esterházy László levelezése, No. 737., Meszlényi Benedek Esterházy Lászlónak, Szombathely, 1646. március 29., illetve: *Dominkovits*, 2003. 183–206. p.

Megvásárolható kiadványaink

Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) 1994–2004.

CD-ROM Kiad.: Arcanum

Az Arcanum gondozásában megjelent folyóiratunk első 11 évfolyama CD-ROM-on. A CD-ROM kiadás az 1994 és 2004 között megjelent valamennyi lapszámon kívül tartalmazza a Fons Könyvek eddig megjelent két kötetét is: Oborni Teréz: Erdély pénzügyei I. Ferdinánd uralma alatt 1552–1556. Bp., 2002. (Fons Könyvek 1.) és XVI. századi uradalmi utasítások. Szerk.: Kenyeres István. I–II. Bp., 2002. (Fons Könyvek 2.)

Ára: 3500 Ft. Előfizetőknek: 3000 Ft.

Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) 1995–2005/1. közötti számai

A folyóirat 1994-től évi 3 számmal jelent meg, 1998-ban 4 számmal, 1999-től újból 3 számmal jelenik meg. Az 1999/1-2. összevont szám kivételével valamennyi szám önálló füzetben jelent meg

A számok ára:

2-6. évfolyam (1995–1999) 200 Ft/db

7. évf. (2000) 1. szám: 500 Ft (A történeti források kiadásának módszertani kérdései c. tematikus szám).

7. évf. (2000) 2. és 3. szám 300 Ft/db

2002. évi 1-3. sz. (Tanulmányok Gecsényi Lajos tiszteletére) 1050 Ft

8. évf. (2001) 1. számtól 11. évf. (2004) 3. számig 350 Ft/db

12. évf. (2005) 1. számtól 500 Ft/db

Oborni Teréz: Erdély pénzügyei I. Ferdinánd uralma alatt 1552–1556. Bp., 2002. (Fons Könyvek 1.) Ára: 1200 Ft. Előfizetőknek: 900 Ft

XVI. századi uradalmi utasítások. Szerk.: Kenyeres István I–II. Bp., 2002. (Fons Könyvek 2.) Ára: 1900 Ft. Előfizetőknek: 1300 Ft.

Információ és megrendelés: Fons terjesztés (Polonkai Éva, Budapest Főváros Levéltára 1139 Budapest Teve u. 3-5. polonkai@bparchiv.hu ☒ 1139 Budapest Teve u. 3-5. T: 06-1-298-7517 Fax: 06-1-298-7555.)